

**OSMANLI DEVLETİNDE HABERLEŞME AĞINA BİR ÖRNEK
AMASYA MENZİLHÂNESİ**

AysemİN ÇANAK*

Özet

Osmanlı Devleti'nde haberleşme devletin ilk kurulduğu dönemden itibaren ulaklar aracılığıyla yapılmaktaydı. Ulaklar genellikle atlı olarak ya da yaya olarak devletin haberleşme hizmetini sağlamaktaydılar. Devletin önemli ve acele işlerle ilgili haberlerini merkez ile eyaletler arasında götürüp getiren ulakların güvenilir, dürüst ve dayanıklı olmalarına dikkat edilmekteydi.

Menzilhânelerin görevi düzenli ve zamanında haberleşmeyi sağlamak idi. Padişahın emir ve buyruklarının taşradaki görevlilere zamanında ulaştırılması, devletin merkezi ile eyaletleri arasında düzenli ve sistemli bir iletişimin sağlanması çok önemliydi. Bu çalışmada, Amasya ve çevresinde kurulmuş olan Osmanlı menzilleri işlevleri bakımından incelenmiştir. Öncelikle menzillerin konumları, birbirlerine olan uzaklıkları ve genel özellikleri ortaya konulmuştur. Daha sonra menzilhânelerin gelir kaynakları, görevli kadrosu ve işlevleri hakkında, bölgesel verilerden yola çıkılarak bazı güncel bilgiler sunulmuştur. Yine Amasya menzilhânelerinden, muhtelif zaman dilimlerinde, ulaklara verilen beygir ve sürücü sayıları belirtilerek bu birimlerden asgarî düzeyde ne kadar faydalandığı gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti'nde Menziller, Amasya Menzilleri, Osmanlı Yolları Menzilhâne, Haberleşme, Amasya

**A CASE OF COMMUNICATION IN THE OTTOMAN STATE
MENZİLS OF AMASYA**

Abstract

Communication in the Ottoman State was made through the messengers from the first era of the state. The messengers usually provide the communication service of the state as an equestrian or pedestrian. Attention was paid to the fact that the messengers who brought the state's important and urgent news between the center and the provinces were reliable, honest and durable.

The task of the menzils was to ensure regular and timely communication. It was very important for the Sultan's orders and orders to be delivered to the provincial officials in a timely manner and to ensure a regular and systematic communication between the state center and its provinces. In this study, the Ottoman menzils established in and around Amasya were examined in terms of their functions. First of all, the positions of the menzils, the distances to the birris and their

* Tarih Bölümü Doktora Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.

general characteristics are revealed. Later on, some updated information on the sources of income, staffing and functions of menzils was presented by way of regional data. Again, the number of horses and drivers given to the messengers in various periods of time were specified from the Amasya Menzils to show how much these units were utilized at minimum level.

Key Words: Menzils of Ottoman Empire, Menzils of Amasya, Roads of Ottoman Empire, Communication, Logistics, Amasya

Giriş

Osmanlı Devleti'nde askeri, idari ve mali bir terim olarak kabul edilen “menzil” kelimesi, Arapça “nüzul” kelimesinden mekân ismi olarak türemiş bir kelime olup, seyahat esnasında gece konaklanan yer, konak, iki konak arası, bir konak yol, merhale, posta tatar beygirlerinin bulunduğu mahal, tatar konağı ve posta manalarına gelmektedir.¹

Menzilhâne kelimesi Kâmûs-ı Türkî'de “tatar beygirlerinin durdurulduğu mahal, posta konağı” olarak tanımlanmaktadır.² Kısaca menzil; Osmanlı Devleti'nde her türlü ulaşım, haberleşme, sefer, münakale, ticari bağlantıların bir ahenk içinde yürütmesini sağlayan önemli bir mekân teşkilatıdır.³

Osmanlı Devleti'nde vergilerin zamanında toplanması, asker sevkiyatı ve benzeri sorunların çözüme kavuşturulması genellikle merkezden gönderilen emir ve fermanlar ile yaptırılmaktaydı. Bu münasebetler çok geniş bir alana nüfus etmiş olan Osmanlı Devleti'nde merkez ile taşra arasındaki muhaberat mühim bir yer tutmaktaydı. Bu muhaberatın düzenli olarak gerçekleşmesi, emir ve fermanların gideceği yerlere zamanında ulaştırılması için ara yolların geçtiği yerleşim birimlerinde de belirli mesafelerde “menzilhâne” tabir edilen mekânlar tesis edilmişti.⁴

Menzil teşkilatı vasıtasıyla yapılan haberleşme denince ilk ve tek anlaşılan, merkezle taşra arasında idari irtibatın sağlanmasıdır. Zira hiçbir kaynakta menzil teşkilatının sivil haberleşme için tesis olduğuna ya da sonrasında bu amaçla kullanıldığına dair bilgi bulunmamaktadır.⁵

Menzilhânelerin sevk ve idaresi menzilci adı verilen sivil halktan kişiler tarafından yürütülmektedir. Bunlar kendi ahalileri tarafından seçilmek suretiyle işbaşına getirilmekte olup, göreve başlayabilmeleri ya da devam edebilmeleri ise menzilizliklerinin merkez tarafından

¹ Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara, 1995, s.166.

² Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Sahıflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2008, s.1415.

³ Jülide Akyüz, “Anadolu'nun Orta Kolu Üzerinde Menzil: Amasya Menzili, İşleyişi, Sorunları”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.8, Ankara, Ağustos 2006, s.45.

⁴ Musa Çadrcı, “Posta Teşkilatı Kurulmadan Önce Osmanlı İmparatorluğu'nda Menzil-hane ve Kiracıbaşılık”, *VII. Türk Tarih Kongresi (11-15 Ekim 1976)*, C.II, Ankara, 1981, s.1359.

⁵ Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)*, PTT Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2002, s.6.

onaylanmasına bağlıdır. Menzilcilik profesyonel olarak yürütülen bir işletmecilik olup, menzilciler bu işi maddi fayda karşılığında yapmaktaydılar.⁶

Osmanlı Devleti'nde menziller, sadece haber amacıyla kullanılmamıştır. Ordunun sefere çıktığı anlarda ihtiyaç duyulan iaşe ve emtianın sağlandığı ve toplandığı mahaller olarak da vazife görmüştür. Ayrıca özel haberleşme ve kısmen de olsa ticari mal naklinde de kullanılmıştır.⁷

Osmanlıdaki Menzil Noktaları ve Amasya Menzilhânesinin Konumu

Menzilhânelerin asli işlevleri taşradan devlet merkezine ya da merkezden taşraya çeşitli işlerin ifası için gönderilen devlet görevlilerine binek hayvanı yani beygir vermektir.⁸ Menzilciler ulaklar için beygir beslemek ve bunları menzillere uğrayan ulakların kullanımına sunmak üzere hazır bulundurarak, ordunun veya askeri bir kitanın istirahatı, levazımı ve doyurulmasını temin etmekle mükelleftirler. Bu hizmetlerin mukabilinde avarız-ı divaniyye, tekalif-i örfiyyeden ve eğer gayrimüslim iseler yeniçeri oğlanı vermekten muaftırlar.⁹ Bu çalışma, XVIII. yüzyılda Amasya Menzilhânesini, Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki bazı defter ve belgelerden faydalanarak hazırlanmıştır. Bu dönemde Amasya menzili menzilcileri faaliyetleri hakkında fikirler verilmeye çalışılmıştır.

Üç önemli ana kola taksim edilmiş Anadolu yol ağının orta kolunda yer alan Amasya Menzilhânesi devletin haberleşme sisteminin bir güzergâhıdır. Anadolu'nun orta kolu Üsküdar'a 18 saat uzaklıktaki İznik'den başlayıp Üsküdar'a 468 saat (2.661 km) uzaklıktaki Bağdat'ta son bulmaktadır. Yolun güzergâhını oluşturan ana yol üzerinde 39 adet menzil bulunmaktadır. Anadolu orta kolun ana güzergâhından ana yol üzerinde yer alan Sapanca, Tosya, Sivas, Amasya, Hasançelebi, Kangal, Harput, Diyarbakır olmak üzere 9 menzil noktasından ayrılan 14 tali yolun olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar da Sapanca-Kayseri, Tosya-Zamantı, Sivas-Ereğli, Sivas-Ruha, Sivas-Çemişgezek ve Diyarbakır-Rakka-Şam yolları uzun bir güzergâh oluşturmaktadır.¹⁰

Amasya Menzilhânesi, Sivas eyaletine tabi Amasya Sancağının merkezi olan Amasya kazasında hizmet vermektedir. Üsküdar'a 153 saat (870 km) uzaklıkta yer alan menzilhânenin Turhal'a 12 saat, Merzifon'a 8 saat, Niksar'a ise 24 saat olmak üzere üç kolu vardır. Turhal ve Merzifon istikametlerine sürekli olarak beygir verildiği anlaşılmakla birlikte Anadolu sol kol üzerinde üçüncü sırada yer alan Niksar'a beygir gönderildiğine dair bir bilgiye rastlanılmamıştır. Bu suretle Amasya Menzilhânesinin hizmet verdiği toplam yolun uzunluğunu 20 saat (114 km) olduğu söylenebilir.¹¹

⁶ Cemal Çetin, *Anadolu'da Faaliyet Gösteren Menzilhaneler (1690-1750)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2009, s.18.

⁷ Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Devlet...*, s.167.

⁸ Halaçoğlu, *Osmanlılarda Ulaşım...*, s.43.

⁹ Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Devlet...*, s.169.

¹⁰ Çetin, a.g.t., s.96.

¹¹ Çetin, a.g.t., s.103-104.

Amasya Menzilhânesinin İşleyişi, Denetimi ve Personeli

Menzilci tayini, bir yıllığına menzilin bulunduğu kaza ayanı, kadısı ve naibin teklifi ve devletin bunu tasdik etmesi suretiyle gerçekleşmekteydi.¹²

Göreve getirilen menzilci, menzilin bulunduğu kazanın mahkemesinde kadı/naib ile beraber bütün ayan, eşraf, hüccac ve sair ahaliyi vilayet marifeti ve ittifakı ile belirlenen miktar karşılığında bu görevi üstlendiğine dair taahhütte bulunur ve bu durum mahkemece tescil olunurdu. Mesela 1142/1729 yılında ahalinin ittifakı ile Amasya Menziline tayin olunan Hacı Habib ve Hasan'ın "her veçhile muktedir bulunduğuna ve ahalinin üzerlerine lazım gelen mebalîği eda ve kendilerine kefil olunduklarına dair" Amasya kadısı İbrahim tarafından yazılan bir hüccet bulunmaktadır.¹³

Osmanlı Devleti'nin genelinde mevcut menzilhânelerde olduğu gibi Amasya Menzilhânesinde de menzilliler mevcuttu. Bunların ataması bir seneliğine olmak üzere yapılırdı. Menzilin işletme süresi altı aylıktı. Bu altı aylık süreler, Hızır ve Kasım dönemlerini kapsamaktadır. Mesela 1142/1729'da menzilliler Hacı Habib ve Hasan'ın Rûz-ı Hızır'dan Rûz-ı Kasım'a kadar iltizama verilmesi gibi.¹⁴

1698 yılından itibaren Osmanlı Devletinde menzilhâne her yıl yenilenen bir takım işlemlerinde yardımıyla birer yıllığına iltizama vermeye başlanmıştır. Daha önceden devlete ait gelir kaynaklarının tahsili amacıyla yapılan iltizam kontratlarının süreleri XVII. yüzyıla kadar bir ile üç yıl XVII. yüzyıldan itibaren ise üç ile beş yıl arasında değişmektedir. 1312/1899 tarihli bir belgede "Amasya'dan Sivas'a ve Kayseri'den Sivas ve Mamuretülaziz'e kadar olan menzilhânelerin beş sene müddetle münakasaya konarak ihalesi müsait olmasa da gelecek sene bu suretin kabul ve icrası uygun olacağından gereğinin yapılması" bu konuya rastlanılmaktadır.¹⁵

Menzillilerin özellikle sefer durumlarında kullanım önceliği devletindi. Devlet menzil bargirlerinin devletin mühim işleri için ellerinde hüküm belgesi¹⁶(ahkâm) olanlar tarafından saltanata hizmet edenlere ve ulaklara mahsus olduğunu, bunlardan başkasına bargir verilmesinin hem reaya hem de menzil nizamı için aykırı bir davranış sayıldığını açıkça ifade etmiştir.¹⁷

¹² Halaçoğlu, *Osmanlılarda Ulaşım...*, s.177.

¹³ BOA. İE. ADL. 853 (14 Muharrem 1142)

¹⁴ BOA. İE. ADL. 853 (14 Muharrem 1142) . Menzillilerin göreve başlama tarihi genellikle Rûz-ı Hızır olmakla birlikte Rûz-ı Kasım başı da olabirdi. Bkz. İzzet Sak-Cemal Çetin, "XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Menziller ve Fonksiyonları; Akşehir Menzilleri Örneği", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.16, Konya, 2004, s.191. Rûz-ı Hızır ve Rûz-ı Kasım güneş takvimlerine ait tarihlendirmelerdir. Ayrıca bahsedilen tarihler Osmanlı Devleti'nde muayyen vergi ve resimler haricinde olan masrafların tevzi edildiği dönemlerdir. Buna göre Rûz-ı Hızır 6 Mayıs, Rûz-ı Kasım ise 9 Kasım'dır. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, İstanbul, 1993, s.59-60.

¹⁵ BOA. DH. MKT. 57.

¹⁶ Osmanlı Devleti'nde menzilhaneler kurulmadan önce haberleşmenin sağlanması için ülkenin dört bir yanına gönderilen ulaklara uğradıkları yerlerde ihtiyaç duydukları binek hayvanları ile yiyecek ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanması için verilen resmi belgelerin genel adıdır (ulak hükmü). Bkz. Pakalın, a.g.e., s.543.

¹⁷ Akyüz, a.g.m., s.46.

Devletin menzillerin nizamı konusundaki önlemlerine rağmen sorunların sürdüğü anlaşılmaktadır. Özellikle menzilcilerin tutumu özellikle menzil beygirlerine tahammülünden fazla yük yükletilmesi hakkında Amasya kadısına yazılan 20 Muharrem 1148/1735 tarihli bir hüccet bulunmaktadır. Bu hüccette “her üç ulaka bir nefer sürücü verilmesi ve menzil beygirlerinin tahammülünden fazla yük yükletilmemesi” yer almaktadır.¹⁸

Menzilcilerin tutumları, işleyişteki aksaklıkları, menzil ahalisinin üzerine düşen görevleri eda edememeleri, seferler gibi ağır sorumluluklar menzil bölgelerini olumsuz etkilemiştir. Mesela 1140/1727 tarihli belgede İsfahan Seferine gidecek askerler tayinatı için Amasya Çavuşkani ve Tırhala Menzillerinde toplanmak üzere mezkûr kazalardan müretteb zahire ve bedellerin tesri istenmiştir.¹⁹

Belgelerde ne zaman ve ne şekilde geliştiği tam takip edilememekle birlikte XVIII. yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru menzil hizmetlerinin kaza ahalilerine deruhte edilmeye başlandığı anlaşılmaktadır.²⁰

Menzilhanelerin asli fonksiyonları ellerinde menzil ahkâmı bulunan herkese hükümde belirtilen miktarda binek hayvanı temin etmektir.²¹ 1157/1744’de Amasya menziline Diyarbekir Seraskeri Ali Paşa’ya ve seraskerlik emri götüren Abdullah Bey’e 30 hayvan verilmiştir.²²

Menzil işletmeciliği bir kişiye iltizam olunmakla birlikte menzilin bulunduğu yer ahalisinin sorumlulukları bulunmaktaydı. Amasya sefer haricinde de önemli uğrak menzildir. Elçilik göreviyle İstanbul’a giden ve gelen elçilerin güzergâhtan geçen “paşa” unvanlı üst rütbeli kişilerin konaklaması ve ihtiyaçlarının karşılanması menzile yükleniyordu. Amasya menziline iltizam alan menzilciler kullanılan bargirlerin yemlerini karşılamışlardır.²³

Miri hazineye ait paraların taşınması için büyük ölçüde menzilhanelere müracaat olunmaktadır. Söz konusu paraların naklinin menzilhaneler üzerinden yapılacağı ve yapıldığının dair kaydedilmiş ahkâmlara rastlanır. İn’amat defterlerinde seyrek de olsa hazine nakline memur görevlilere verilen beygir sayıları da kaydedilmiştir.²⁴

Menzilhanelerde ulaklara verilecek sürü miktarı verilen beygir sayılarına bağlı olarak üçte bir oranında olması gerekirken bazı ulakların hisselerine düşenden fazla sürücü talebinde bulunmak suretiyle menzilcilere teaddi uyguladıkları görülür. Bu doğrultuda gönderilen fermanlar ile ulakların hisselerine düşenden fazla miktarda sürücü talep etmek suretiyle menzilcileri zor durumda bırakmaları yasaklanmıştır.

¹⁸ BOA. C. AS. 53734. (20 Muharrem 1148)

¹⁹ BOA. C. AS. 46518. (20/ R /1140)

²⁰ Çetin, a.g.t., s.26. Mesela 29 Za. 1242 tarihli belgede Havza kazası menzil işini ocaklık (menzilhane işleri için bulunduğu yerdeki halkın mükellef sayılması) olarak imdadiye tayin edilmiş olduğu halde kaza ahalisinin bu işi üzerinden atmak için teşebbüsatta buldukları görülmektedir. Bkz. BOA. C. NF. 2085. (29/ Za /1242)

²¹ Çetin, a.g.t., s.56.

²² BOA. C. AS. 17187.

²³ Akyüz, a.g.m., s.47.

²⁴ Çetin, a.g.t., s.59.

Haber getirip götüren ulakların hizmetine tahsis edilmek üzere belirli sayılarda beygir bulundurulmaktaydı. Menzillerin faaliyetlerini devam ettirebilmesi için gerekli olan finansman ise menzilkeş adı verilen ve menzilin bulunduğu yerden yakın veya yakın çevre halkının avarız ve bedeli nüzülleri mukabili gördükleri hizmetle ve ulakların kullandıkları beygire karşılık kendilerine daha önceden devlet tarafından tahsis olunan beygir ücretleri menzileye ödemek suretiyle sağlanmaktaydı. Menzil masrafları ayrıca bir yerin mukata mallarını ocaklık şeklinde menzile bağlamasıyla veya gümrük malından da karşılanabilmekteydi. Eğer menzil masrafları menzillerin çekemeyecekleri derecelere ulaşırsa o zaman imdadiyye adıyla başka kazadan yardım tayin olunmaktaydı.²⁵

Menzilhânelerin haberleşme dışında eşya taşıma gibi işleri yaptıkları da bazı belgelerde görülmektedir.1339/1926 tarihli belgede “ilga edilen 3. Ordu menzili levazımı tarafından katran mübayaası için Amasya Mutasarrıflığı namına Erzurum Postanesine tevdi edilen paketlerin sandık emini Ömer imzasıyla alındığının anlaşılması.....”görülmektedir.²⁶

Osmanlı devletinde menziller sadece haberleşme amacıyla kullanılmamıştır. Ordunun sefere çıktığı anlarda ihtiyaç duyulan iaşe ve emtianın sağlandığı toplandığı mahaller olarak da vazif görmüştür.²⁷

Görevini suistimal eden veya uhdesinde bulunan menzilin kapanmasına sebep olan menzili ya da menzillerin sürgün ve kalebent cezalarına maruz kaldıklarına hatta bununla da yetinmeyip daha şiddetli cezalara çarptırılmakta karşı karşıya kaldıklarını görmekteyiz.²⁸ Mesela 1160/1747 tarihli belgede Amasya müftüsü Ömer’in Amasya menzili zahiresinden satıp yediği bu yüzden arpa ve un bedelinin hemen tahsil edilmesi bildirilmiştir.²⁹

Amasya menzili uğrak menzili olarak da önemli bir yere sahiptir. Ticaret ve yolcu kervanları elçilik hizmetiyle İstanbul’a giden ve gelen görevliler görev yerine giden paşalar menzilden yaralanmışlardır. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti’nin doğudaki en önemli rakibi İran’dır. Sicil kayıtlarında İran’a yönelik seferler ve sorunun çözümü için görevlendirilen elçilerin menzili kullandıklarına dair bilgiler mevcuttur. Elçilerin geliş ve gidişlerinde konaklanacak daireler verilecek tayinat hayvan gibi her türden ihtiyacın tedariki ve herhangi bir aksaklığın yaşanmaması sıkı şekilde tembihlenmiştir.³⁰

Amasya Menzilhânesinin İn’amat Gelirleri

Menzilhânelerin verdikleri hizmetler karşılığı elde ettikleri gelirlere ilki in’âmât ücretleridir. Bu gelir kalemi in’âm hükümüyle yolculuk yapan ulakların almış oldukları beygirlerin yol/kira ücretlerinin menzilhâneye ödenmesiyle oluşmaktadır. Söz konusu ücretler menzilhânelerde

²⁵ Halaçoğlu, *Osmanlılarda Ulaşım...*, s.166.

²⁶ BOA. DH. İ. UM. 1/62.

²⁷ Halaçoğlu, *Osmanlılarda Ulaşım...*, s.167-168.

²⁸ Mehmet Güneş, “18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Menzil Teşkilatı ve Karahisarı Sahip Menzilleri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.10, S.3, Afyon, 2008, s.39.

²⁹ BOA. C. ML. 26042.

³⁰ Akyüz, a.g.m., s.50.

tutulan in'âmât defterleridir ki hesaplara göre devlet hazinesinden ödenmektedir. İn'âmât defterleri ve ulakların bağlı buldukları daireler nereden nereye yolculuk ettikleri menzilhânedan kaç beygir ve kaç sürücü aldıkları ve verilen bargirlerin kaç saat kullanıldığı kaydedilmektedir. Bu defterler vasıtasıyla bir dönem içinde bir menzilhânedan in'âm hükmüyle toplam kaç beygirin verildiği tespit edilebilmektedir. Buna ilaveten toplam miktardan sürücülere verilen beygirler çıkartılarak suretiyle sadece ulakların kullandıkları hesaplamaya esas kabul edilmekteydi.³¹

Netice olarak sadece ulaklara verilen beygir sayıları ile bargirlerin kullanmış olduğu mesafeler çarpılarak menzilhânelerin bir dönem içindeki in'âm hükmüyle verilen hizmetlerin bedelleri hesaplanmaktadır. Tüm bu işlemler defterlerin arka sayfalarındaki çizelgelerle gösterilmektedir.

Bu defterler tüm işlemlerden sonra bir fatura olarak Amasya kadısı tarafından merkeze gönderilmekteydi.³²

XVIII. yüzyılda muhtelif tarihli in'âmât defterlerine göre bazı senelere ait Amasya menzilhânesinin in'âmât gelirleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Amasya Menzilhânesinin İn'amat Gelirleri

S. No	Tarih (Hicri)	Brüt Tutar	Önceki Seneye Kıyas ile	Ocaklık veya İrsaliye den	Küsurattan	Nakit Olarak Menzilhâneye Ödenen
1	1123- ³³	156.040	15.000	-	-	141.040
2	1124-1125 ³⁴	158.080	10.000	148.080	60.000	88.080
3	1136- ³⁵	111.760	20.675	18.790	-	72.210
4	1138- ³⁶	155.260	-	-	-	37.320
5	1143-1144 ³⁷	257.760	46.390	-	-	200.000
6	1173-1175 ³⁸	198.200	11.892	77.580	-	108.728

³¹ Cemal Çetin, İşlevleri ve Özellikleri Bakımından Konya Menzilleri (XVII.-XVIII. Yüzyıllar), *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya, 2007, s.295-343.

³² Sak-Çetin, a.g.m., s.208.

³³ 6 Mayıs 1710 - / Ruz-ı Hızır 1123 - Ruz-ı Hızır İE. DH. 2002, s.2.

³⁴ 6 Mayıs 1711 - 1 Ağustos 1172 / Ruz-ı Hızır 1124 - Muharrem 1125 D. MKF 28063, s.6.

³⁵ 9 Kasım 1723 - 9 Kasım 1724 / Ruz-ı Kasım 1136 - Ruz-ı Kasım AE. SAMD. III 6036, s.6.

³⁶ 9 Kasım 1725 - 6 Mayıs 1726 / Ruz-ı Kasım 1138 - Ruz-ı Hızır D. MKF. 28530, s.27.

³⁷ 6 Mayıs 1730 - 9 Kasım 1731 / Ruz-ı Hızır 1143 - Ruz-ı Hızır 1144 D. MKF. 28818, s.40.

³⁸ 9 Kasım 1760 - 9 Kasım 1762 / Ruz-ı Kasım 1173 - Ruz-ı Kasım 1175 D. MKF. 29966, s.4.

Yukarıda verilen Amasya Menzilhânesine ait in'âmât gelirlerinin gösterdiği tabloya göre menzilhâne için in'âmât ücretinin en yüksek olarak hesaplandığı dönem 1143-1144 (H) (1730-1731) yılları arasındadır. Bu dönemdeki Amasya menzilhânesinden gelip geçen ulakların kullanımı için kullanılan beygirler toplam 25.776 saatlik mesafe kat etmişlerdir. Kat ettikleri bu mesafenin karşılığında ise devlet Amasya Menzilhânesine 257.760 akçe borçlanmıştır. Amasya kadısının merkeze gönderdiği in'âmât defterine göre 46.390 akçesi önceki yıllarda yapılan indirimlerle orantılı olarak ana meladan düşülmüştür. Geriye kalan miktardan ise ocaklılardan havale olunan gelirler ve küsurattan yapılması gereken indirimler ise belirtilmemiş fakat onlarda 11.430 olarak görülmektedir. Menzilhâneye ödenen miktar ise 200.000 akçe olarak görülmektedir.

Sonuç

Yollar, insanlığın varolduğundan bu yana, bütün devletler için de daima büyük bir önem taşımıştır. Ticari ve ekonomik faaliyetleri, haberleşme işleri ve askeri gayelere hizmet gibi hususlar, düzenli bir yol sistemi çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bu bakımdan, çok geniş bir sahaya yayılmış bulunan Osmanlı İmparatorluğu'nda da, Anadolu'da ve Rumeli'de ana yollar ile bunlara bağlı tali yollar yapılmıştır. Bu yollar üzerinde iyi bir haberleşme için konak ve menzilhâneler tesis etmiş ve bu noktalar gerek ordunun iaşesinin temininde ve gerekse ticari nakliyatla özel haberleşmelerde de kullanılmıştır. Bu bakımdan menzillerin ve menzil teşkilatının, Osmanlı İmparatorluğu'nun, askeri olduğu kadar sosyal ve ekonomik hayatında çok büyük yer tutmuştur.

Sonuç olarak; Anadolu orta kolu üzerinde kurulmuş olan Amasya Menzilhânesi, Osmanlı Devleti'ne uzun yıllar boyu hizmet vermiştir. Osmanlı döneminde stratejik ve önemli bir yol güzergâhı üzerinde bulunan menzilhâne XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı'nın önemli menzillerinden birisi olmuştur. Amasya Menzilhânesi, özellikle doğu ile olan her türlü ulaşım ihtiyacında önemli bir menzil konumundaydı. Amasya Sancağı ve ahali, genel olarak menzircilik ile görevlendirilmiş ve bir takım vergilerden muaf tutulmuşlardır.³⁹

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Bab-1 Defteri Mevkufat Kalemî (D. MKF.) 29960

Bab-1 Defteri Mevkufat Kalemî (D. MKF.) 28818

Bab-1 Defteri Mevkufat Kalemî (D. MKF.) 28530

Bab-1 Defteri Mevkufat Kalemî (D. MKF.) 28063

Cevdet Maliye (C.ML.) 26042

Cevdet Tasnifi Askeriye (C.AS.) 17187

³⁹ Akyüz, a.g.m., s.53.

Cevdet Tasnifi Askeriye (C.AS.) 53734

İbnülemin Tasnifi Dâhiliye (İE. DH.) 1987

İbnülemin Tasnifi Dâhiliye (İE. DH.) 2002

(AE. SAMD. III) 6036

(DH. İ. UM.) 1/62

Kitap ve Makaleler

AKYÜZ, Jülide, “Anadolu’nun Orta Kolu Üzerinde Menzil: Amasya Menzili, İşleyişi, Sorunları”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.8, Ankara, Ağustos 2006, s.45-53.

ÇADIRCI, Musa, “Posta Teşkilatı Kurulmadan Önce Osmanlı İmparatorluğu’nda Menzil-hane ve Kiracıbaşılık”, *VII. Türk Tarih Kongresi (11-15 Ekim 1976)*, C.II, Ankara, 1981, s.1359-1365.

ÇETİN, Cemal, *Anadolu’da Faaliyet Gösteren Menzilhâneler (1690-1750)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2009.

-----, İşlevleri ve Özellikleri Bakımından Konya Menzilleri (XVII.-XVIII. Yüzyıllar), *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya, 2007, s.295-343.

GÜNEŞ, Mehmet, “18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Menzil Teşkilatı ve Karahisarı Sahip Menzilleri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.10, S.3, Afyon, 2008, s.39-63.

HALAÇOĞLU, Yusuf, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara, 1995.

-----, *Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)*, PTT Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2002.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, İstanbul, 1993, s.59-60.

SAK, İzzet-Cemal Çetin, “XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nde Menziller ve Fonksiyonları; Akşehir Menzilleri Örneği”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.16, Konya, 2004, s.179-221.

Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2008.